

การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมประจำศาล จังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี*

A Development of Mediator Characteristics at Samutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means

¹ประสิทธิ์ ลาภพิทักษ์มงคล, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์,
บรรจบ บรรณรุจิ และ บรรพต ตันธีรวงศ์

¹Prasit Larppitakmongkol, Khanthong Wattanapradith,
Banjob Bannaruji and Banpot Thontiravong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: Prasithappy@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือมี 9 กลุ่มดังนี้ (1) ผู้ประนีประนอมที่ได้รับรางวัลดีเด่น (2) ผู้ประนีประนอมอื่น (3) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา (4) นักวิชาการด้านสันติวิธีเชิงพุทธ (5) ด้านอบรมผู้ไกล่เกลี่ย (6) ศูนย์ดำรงธรรม (7) ผู้ประนีประนอมประจำศาลสมุทรปราการ (8) ผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้เกี่ยวข้องศาลสมุทรปราการ (9) ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ศาลจังหวัดสมุทรปราการ จำนวนทั้งสิ้น 42 คน (โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้มีประสบการณ์ในการทำงานนานที่สุดก่อนเป็นเบื้องต้น) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพ การจดบันทึกข้อมูล ระบบคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับสร้างข้อสรุปตาม

วัตถุประสงค์ เพื่อนำมาเป็นฐานในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วยกฎทอง 3 ข้อกล่าวคือ ไตรสิกขาเพิ่มธรรมเพิ่มทักษะไกล่เกลี่ยเชิงพุทธฝึกฝนทักษะเพื่อเสริมสร้างพลังทั้ง 5 ในการไกล่เกลี่ย พื้นที่ในการสานเสวนากับกัลยาณมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเสริมพลัง เรียกโมเดลนี้ว่า “T-I-P Model”

คำสำคัญ: ผู้ประนีประนอม; การพัฒนาคุณลักษณะ; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research is to present the development of Mediator Characteristics at Sumutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means; it is a qualitative field research with 9 groups of sampling study of (1) mediators who received the outstanding rewards, (2) other mediators, (3) Buddhist scholars, (4) Buddhist-peaceful- means academicians, (5) mediating-training, (6) Dhamrongdhama Center, (7) Mediators of Sumutprakarn Provincial Court, (8) dispute mediation clients, and (9) administrators and staff of Sumutprakarn Provincial Court, totaling 42 people; the tools to collect data are recorder, photographing, taking notes; computerized system with the following steps: 1) bringing the information from studying related various documents to separate into issues and groups in accordance with the research objective, 2) bringing the information from interviews to descriptively analyze and study by using the primary information to analyze and separate into types for finding conclusion, and then collect more information to analyze in the last step to create conclusion according to the objective for bringing as the base in making a model of Development of Mediator Characteristics at Sumutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means.

From the research, its result indicates that the model of Development of Mediator Characteristics at Sumutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means comprises the Three Golden Rules of the Three fold Learning of adding Dhamma, mediating skills in Buddhist perspective, practicing skills for enhancing the five energies in mediating, area of making dialogs with good friends for knowledge exchange and enhancement of energy; it is called “T-I-PModel”.

Keywords: Mediators; Development of Characteristics; Buddhist peace method

บทนำ

จากสภาพปัญหาความขัดแย้งในสังคมนับวันจะยิ่งปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากจำนวนคดีที่มีการนำขึ้นสู่การพิจารณาในศาลยุติธรรมประมาณ 1,500,000 คดีต่อปี จากทั่วประเทศ ซึ่งถือได้ว่ามีปริมาณคดีมากเมื่อเทียบกับจำนวนศาลและจำนวนผู้พิพากษาศาล ในระบบศาลยุติธรรม และจากรายงานการเปรียบเทียบปริมาณคดี แสดงให้เห็นว่าปริมาณคดีในแต่ละปีมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (Court Of Justice, 2016) และเมื่อความขัดแย้งมีจำนวนมากขึ้นแนวทางหนึ่งในการลดภาระของศาลและย่นระยะเวลาในการพิจารณาคดี รูปแบบที่กระบวนการยุติธรรมนานาชาติได้นำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทได้แก่ การเจรจา (Negotiation) การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การไต่สวน (Inquiry) การสร้างความสมานฉันท์โดยการไกล่เกลี่ย (Reconciliation) และการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2011)

อนึ่ง ในกรณีของประเทศไทย จุดเปลี่ยนที่สะท้อนให้เห็นถึงกระแสการหันมาให้ความสำคัญและผลักดันกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างจริงจังปรากฏขึ้นในแวดวงศาลยุติธรรมในช่วงปี พ.ศ.2535 เมื่อนายประมาณ ชื่นชื้อประธานศาลฎีกาในขณะนั้นได้เริ่มผลักดันให้ศาลต่างๆ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้อย่างเต็มรูปแบบและแพร่หลายรวมถึงมีการเชิญวิทยากรจากต่างประเทศมาบรรยาย และอบรมผู้พิพากษาไทยในเรื่องกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ศาลแพ่งได้ออกระเบียบศาลแพ่งว่าด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. 2537 โดยระเบียบดังกล่าวเป็นผลจากมติที่ประชุมผู้พิพากษาในศาลแพ่งที่ให้ยกกว้างขึ้นโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการตามมติที่ประชุมมีมติ ประกอบกับ เอาแนวทางไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสหรัฐอเมริกามาประยุกต์ใช้นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2538 กระทรวงยุติธรรมได้มีหนังสือแจ้งศาลต่างๆ ว่ามีโครงการจะร่วมมือกับศาลในการสร้างแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้เกิดขึ้น โดยกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดรูปแบบและตัวอย่างการดำเนินการจัดการอบรมสัมมนาแก่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ธุรการ รวมถึงพยายามพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยให้เป็นระบบและแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ ภายหลังส่งหนังสือดังกล่าวพบว่าศาลต่างๆ ได้ร้องขอความสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรมเพื่อสร้างระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นในศาล

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) ในประเทศไทยเริ่มขึ้นตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน พ.ศ.2544 (Kongsila & Posri, 2016) ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือก ที่ศาลยุติธรรมเล็งเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญในฐานะเครื่องมือที่เสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินคดีทางศาลอำนวยความสะดวกแก่คู่ขัดแย้ง และเป็นการระงับข้อพิพาทด้วยความสมัครใจของตัวคู่ขัดแย้ง ร่วมมือกันตกลงผลแห่งคดีอันอาจเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ได้ทั้งความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด โดยมีคนกลางเข้ามามีส่วนร่วมในการประนีประนอมข้อพิพาท อีกทั้งยังเป็นการลดภาระหน้าที่ของศาลยุติธรรม ทำให้ดำเนินคดีเสร็จสิ้นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นแบบอย่างให้หน่วยงานอื่นๆ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยเข้ามาปรับใช้ เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้ง เช่น กรมบังคับคดี (การไกล่เกลี่ยชั้นบังคับคดี) (Legal Execution Department Mediation Center, 2016) กล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ยปัจจุบันเป็นเครื่องมือหนึ่ง

ที่สำคัญในการลดความขัดแย้ง และช่วยบรรเทาภาระงานในศาลเกี่ยวกับการระงับความขัดแย้งหรือข้อพิพาท โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เรียกว่า ผู้ประนีประนอม

ผู้ประนีประนอมเป็นปัจจัยสำคัญในการไกล่เกลี่ย คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย จึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าวิธีการที่ใช้ ในขณะที่นักวิชาการไทยผู้ชำนาญด้านความขัดแย้ง เช่น ศน.พ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้ให้ความสำคัญเรื่องการฟังอย่างตั้งใจ (Active listening) (Wattansap, 2007) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเบื้องต้นที่สำคัญ เพราะการฟังอย่างตั้งใจเป็นการแสดงออก มีภาษาท่าทางว่าฟังอยู่ เช่น การสบตาคู่ความ การพยักหน้า เป็นต้น ภาษาท่าทางเหล่านี้ถือว่าสามารถสื่อความหมายได้ (Sothasathien, 2014) สอดคล้องกับหลักการฟังอย่างตั้งใจในมุมมองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในคุณสมบัติของผู้สมควรเป็นทูตซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะทั้งหมด 8 ประการ (Thai Tipitaka, 21/32/50) ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีหลายเรื่องราวที่สะท้อนบทบาทของการเป็นผู้ประนีประนอมหรือนักเจรจาไกล่เกลี่ยของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวก อย่างเช่น พระอานนท์ พระสารีบุตร เป็นต้น เรื่องเล่าที่สะท้อนความเป็นผู้ประนีประนอมของพระพุทธองค์ที่นักสันติวิธีหลายสำนักยกมาเป็นตัวอย่างในการสอน เช่น เรื่องเล่าของความขัดแย้งกรณีพระญาติแย่งน้ำ หรือกรณีภิกษุโกสัมพี เป็นต้น ทั้งนี้คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นคนกลางที่จะเชื่อมสะพานให้คู่กรณีสามารถหันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหาที่สามารถสิ้นสุดได้หากต่างก็ตกลงและยอมรับเงื่อนไขกันและกันได้

แม้ว่าจะมีนักวิชาการตะวันตกบางท่านมองคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมว่า ไม่มีอะไรที่แน่นอนตายตัว หรือมีคำตอบเพียงคำตอบเดียว เช่น เคนเนธ โคลค (Kenneth Cloke) มองว่า คุณลักษณะเฉพาะตัวของ ผู้ประนีประนอมไม่มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะตัวเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งเหตุและผลของสิ่งที่ทำการประนีประนอม (Daniel & David, 2010) ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยมีบางประเด็นที่เห็นด้วยและบางประเด็นที่เห็นแตกต่าง สำหรับสิ่งที่เห็นด้วยคือ คุณลักษณะที่เป็นบุคลิกเฉพาะตัวของ ผู้ประนีประนอมที่ธรรมดาอาจมีความแตกต่างกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับคุณลักษณะภายในของผู้ประนีประนอม ซึ่งสามารถสะท้อนออกมาเป็นท่าทีการแสดงออกภายนอก นับว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้ที่เป็นคู่กรณีสามารถรับรู้และสัมผัสได้ อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คู่กรณียอมรับ ไว้วางใจ และเปิดใจให้กับผู้ประนีประนอม ซึ่งจะเอื้อให้ผู้ประนีประนอมดำเนินหน้าที่ตามกระบวนการเจรจาขั้นตอน ตามที่ได้รับการอบรมมาให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริม นอกจากคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามที่กฎหมายกำหนด

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีหลายเรื่องราวที่สะท้อนบทบาทของการเป็นผู้ประนีประนอมหรือนักเจรจาไกล่เกลี่ยของพระพุทธเจ้า และพุทธสาวก อย่างเช่น พระอานนท์ พระสารีบุตร เป็นต้น เรื่องเล่าที่สะท้อนความเป็นผู้ประนีประนอมของพระพุทธองค์ที่นักสันติวิธีหลายสำนักยกมาเป็นตัวอย่างในการสอน คือ เรื่องเล่าของความขัดแย้งกรณีพระญาติแย่งน้ำ หรือกรณีภิกษุโกสัมพี เป็นต้น (Thai Tipitaka, 15/25/60) ทั้งนี้มีผลการศึกษาถึงหลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ประกอบไปด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่

(1) คุมสติ - Mindfulness Control (2) ทำหน้าที่กัลยาณมิตร - Education Process (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง - Deep Communication (4) วิเคราะห์เรื่องราว - Issues Analysis (5) เข้าถึงวิธีการ - Approaching to Strategies (6) คิดอย่างแยบคาย - Thinking Wisely (7) หาจุดสนใจ - Interest Finding (8) เสนอทางเลือก - Option Creating และ (9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี-New Relationship Building (Tainsongjai, 2010) ซึ่งผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธ นอกจากนี้มีผลการศึกษาถึงแนวคิดคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) เป็นผู้ฟังที่ดี 2) มีศิลปะในการพูด 3) ใฝ่ศึกษาพัฒนาตนเอง 4) จดจำแม่นยำ 5) ทำความเห็นได้ถูกต้อง 6) อธิบายชัดแจ้ง 7) ฉลาดในสถานการณ์ และ 8) ประสานสัมพันธ์สามัคคี (Pha Adisak Apipanyo, 2015) คุณลักษณะเด่นเหล่านี้ประกอบด้วยหลักธรรมที่เกื้อหนุน ซึ่งครอบคลุมแนวคิดคุณลักษณะของนักสันติวิธีต่างๆ รวมทั้งในแง่ของกฎหมายด้วย นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ มีเกณฑ์คุณลักษณะเครื่องบ่งชี้อยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทางด้านกายภาพ เป็นผู้ที่มีสติเป็นเครื่องกำกับตนและมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด 2) ทางพฤติกรรม เป็นผู้ที่ดีารงตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม 3) ทางจิตใจ เป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณาปราศจากอคติมีจิตใจเป็นสุข และ 4) ทางปัญญา เป็นผู้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี (Pha Adisak Apipanyo, 2015)

สรุปได้ว่า มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธไว้ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมา จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะสำคัญของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธที่สามารถบูรณาการกับวิธีการทางสากล แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยตั้งคำถามว่า การพัฒนาคุณลักษณะผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ได้จริงให้กับผู้ไกล่เกลี่ยควรมีวิธีการอย่างไร ซึ่งมีผลการศึกษาพบว่าหนึ่งในปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลการบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะที่อยู่ด้านในตามหลักพุทธสันติวิธีจึงเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าเพื่อค้นหาคำตอบ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อนำเสนอการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การวิจัยแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Filed Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1) ได้ทำการศึกษาด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยทำการรวบรวมข้อมูลดังนี้ ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี)

พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเอกสารมาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้ไกล่เกลี่ยประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key informants)

การวิจัยครั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์มี 9 กลุ่ม (1) ผู้ประนีประนอมที่ได้รับรางวัลดีเด่น จำนวน 11 คน (2) ผู้ประนีประนอมอื่น จำนวน 2 คน (3) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน (4) นักวิชาการด้านสันติวิธีเชิงพุทธ จำนวน 2 คน (5) ด้านอบรมผู้ไกล่เกลี่ย จำนวน 4 คน (6) ศูนย์ดำรงธรรม จำนวน 1 คน (7) ผู้ประนีประนอมประจำศาลสมุทรปราการ จำนวน 9 คน (8) ผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้เกี่ยวข้องศาลสมุทรปราการ จำนวน 7 คน (9) ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ศาลจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 9 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 42 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยกำหนดคุณสมบัติตามกลุ่มต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยจัดประเด็นคำถามเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ 5 คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำจดหมายติดต่อขออนุญาตเพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง และใช้เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการจดบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้น ว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์

3) นำคุณลักษณะที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาเพื่อดำเนินการรับรอง การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมศาลประจำจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณลักษณะข้างต้น ได้แก่ 1) การอบรมโดยบูรณาการหลักธรรมตามกรอบการเรียนรู้ไตรสิกขาที่สอดคล้องกับหลักการประนีประนอม 2) การใช้บันทึกเครื่องมือตรวจสอบตนเองเพื่อการฝึกฝนและพัฒนา 3) การเปิดพื้นที่สื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยหลักการและเหตุผลดังนี้

การฝึกอบรมไตรสิกขาเพื่อพัฒนาสันติภายในและเพิ่มพูนสันติวิธี ผู้วิจัยนำเสนอการนำกรอบไตรสิกขามาบูรณาการกับการองค์ความรู้ทักษะการไกล่เกลี่ยเป็นแนวทางการพัฒนากรอบเพื่อเพิ่มสันติภายในของผู้ประนีประนอม และพัฒนาเพิ่มพูนสันติวิธีของผู้ประนีประนอม

สันติพัฒนาด้วยการใช้บันทึกเครื่องมือตรวจสอบตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้การอบรมได้นำมาใช้ปฏิบัติได้จริง และเป็นการฝึกทำซ้ำ การหมั่นทบทวนตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างๆ ขึ้น

การเปิดพื้นที่สื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกลยุธยมิติเป็นการส่งเสริมผู้ประนีประนอมให้เป็นผู้ฉลาดในการสร้างสัมพันธ์ ในที่นี้เป็นเรื่องของการสร้างพลังให้ผู้ประนีประนอมมีความเข้มแข็งในสายสัมพันธ์ อันจะทำให้เปิดพื้นที่การเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่ผู้ประนีประนอมซึ่งมีความหลากหลายในอาชีพและประสบการณ์ที่แตกต่างกันจะช่วยให้สามารถนำไปใช้ในการไกล่เกลี่ยได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปความคิดรวบยอดที่ได้รับจากงานวิจัย การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี กฎทอง 3 ข้อ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี Triple golden rules to develop characteristic of mediator กล่าวคือ ไตรสิกขาเพิ่มธรรมเพิ่มทักษะไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ Threefold increase the Dharma, ฝึกฝนทักษะเพื่อเสริมสร้างพลัง

T-I-P Model

Triple golden rules to develop characteristic of mediator

กฎทอง 3 ข้อ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี

ทั้ง 5 ในการใกล้เคียง Indicator Buddhist mediation skills by mediator check list พื้นที่ในการสานเสวนากับกัลยาณมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเสริมพลัง Peace dialogue space with Kalayanamitra to exchange knowledge and empowerment เรียกโมเดลนี้ว่า “T-I-P Model”

สรุปรายละเอียดตามแผนภูมิ การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

จากการศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธีตามรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถนำมาขยายผลการวิจัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้ คือ แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมของศาลจังหวัดสมุทรปราการ แบ่งเป็น 3 ประเด็น 1) การจัดให้มีการฝึกอบรมโดยเนื้อหาสาระและแนวทางอบรม ได้แก่ การอบรม การบูรณาการศาสนาพุทธ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งทางศาลไม่มีการอบรมทางด้านนี้มีแต่ทางโลกตะวันตก ทำให้ผู้ใกล้เคียงมีความสงบในจิตใจ นิ่งเสเหมือนน้ำ นำหลักพระพุทธศาสนามาช่วยชี้ให้เห็นบาปบุญคุณโทษหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการใกล้เคียงอบรมเรื่องใกล้เคียงและกฎหมายพัฒนาบุคลิกภาพการฝึกสติ สมาธิ ใจสงบนั่งวิปัสสนากรรมฐาน ฝึกกำหนดรู้อารมณ์ตนเอง ฝึกการฟังที่ดี การเข้าร่วมใกล้เคียงปฏิบัติงานจริง ฝึกทักษะการเจรจา ฯลฯ 2) การสร้างพื้นที่สำหรับปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ประนีประนอมด้วยกัน ระหว่างผู้ประนีประนอมกับวิทยากรภายในหรือภายนอกศาล จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านศาล และศาสนาพุทธ ถอดบทเรียน เรียกว่า สานเสวนา (dialogue) สกัดออกมาว่าอะไรดีกับ ผู้ประนีประนอม กระบวนการเปิดการเจรจา การค้นหาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง ทำงานวิจัยองค์ความรู้ที่เป็นระบบเพื่อส่งต่อให้ผู้อื่นนำไปใช้ 3) การฝึกพัฒนาการอ่านสำนวนอย่างจริงจังและการทำงานร่วมกับผู้พิพากษา

หลักธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้ประนีประนอมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่ามีหลักธรรมที่นำมาใช้ในการใกล้เคียงและพัฒนาตัวผู้ประนีประนอมคือ (1) หมวดธรรมว่าด้วยศีลธรรมการประพฤติตนที่ดีเป็นแบบอย่างและเป็นเครื่องหมายของคนดี คนที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้ผู้อื่น ได้แก่ หลักศีล 5 กัลยาณมิตร 7 สัปปริสธรรม 7 และมรรคมงคล 8 (2) หมวดธรรมว่าด้วยการฝึกฝนตนเอง ได้แก่ การฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ, การมีสติ สมาธิ และขันติ (3) หมวดธรรมว่าด้วยการเสริมพลังการทำหน้าที่ ได้แก่ หลักพละ 5 (4) หมวดธรรมว่าด้วยการนำไปใช้แก้ปัญหาค้นหาสาเหตุ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 (5) หมวดธรรมว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อื่น ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 การให้ การปราศจากอคติ 4 และ (6) หมวดธรรมว่าด้วยการสร้างให้เกิดความสามัคคีเข้มแข็งของผู้ประนีประนอมได้แก่ หลักอภิธานยธรรม 7 ถึงแม้ว่า ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการจะมีจุดแข็งที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ แต่ในขณะเดียวกันก็มีจุดอ่อนบางประการที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณลักษณะที่ควรได้รับการพิจารณา แต่เมื่อนำแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ก็พบว่า สอดคล้องกับคุณลักษณะทั้ง 11 ประการที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ไว้ว่าการพิจารณาคุณลักษณะใดๆ ที่ผู้ประนีประนอมควรได้รับการพัฒนา ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่า ควรจะพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 11 ประการดังกล่าว ทั้งนี้ด้วยเหตุเพราะในคุณลักษณะใดที่ผู้ประนีประนอมมีอยู่แล้วเมื่อได้รับการพัฒนายังยิ่งเข้มแข็งขึ้น ในขณะที่คุณลักษณะใดที่ขาดย่อมต้องได้รับความพัฒนาให้ดีขึ้น และนอกจากนี้ข้อใดที่มีผู้เสนอไว้ก็ควรนำมาพัฒนาด้วยเช่นกัน ดังนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะเรียกคุณลักษณะผู้ประนีประนอมที่ได้จากการสังเคราะห์งานเอกสารว่า คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 11 ประการประกอบด้วย

(1) **อุดมการณ์** คุณลักษณะที่เป็นหัวใจสำคัญของการเป็นผู้ประนีประนอม กล่าวคือ การที่ผู้ประนีประนอมมีหัวใจแห่งการเป็นผู้ให้ ปราบปรามและพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม ด้วยการอุทิศเวลาของตนให้กับสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่หวังผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามมา

(2) **สันติภายใน** คือ การจิตใจอ่อนน้อมถ่อมตน มีสติปัญญารู้เท่าทันอารมณ์อารมณ์ไม่เร่าร้อนจะสะท้อนให้เห็นถึงความจริงใจ ผ่านการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ โดยผู้ประนีประนอมต้องมีความตระหนักรู้ตนเองมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ของตน และสามารถจัดการอารมณ์เหล่านั้นได้ด้วยสติและปัญญาเป็นคุณลักษณะสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการมีอุดมการณ์ทำเพื่อผู้อื่น เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางการทำหน้าที่ใกล้เคียงและเป็นตัวชี้วัดความสุขที่ได้ทำหน้าที่ใกล้เคียง

(3) **ความรู้/ความเชี่ยวชาญ** ผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการควรมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการในการเจรจาไกล่เกลี่ย รอบรู้เรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ การนำความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาใช้ในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย การมีความรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งในปรัชญาว่าด้วยการประนีประนอมในกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยจนมีความสามารถเป็นที่ยอมรับ ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีความจดจำดี ซึ่งต้องอาศัยการมีสติ สมาธิ เป็นฐานที่ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหา โดยมีสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ มองเห็นคุณค่าและศรัทธาในสิ่งที่ตนทำ

(4) **การฟังที่สะท้อนให้เห็นถึงความจริงใจ** ความเอาใจใส่ของผู้ประนีประนอมในการนำไปสู่การค้นหาคำตอบที่แท้จริงของคู่ความทั้งสองฝ่าย

(5) **การสนทนาอย่างสร้างสรรค์** ผู้ประนีประนอมควรมีทักษะการเจรจา การใช้วาจา คำพูด ต้องสะท้อนให้คู่ความทั้งสองฝ่ายเห็นความตั้งใจ การใช้เหตุผล การสื่อสารได้อย่างชัดเจน ชัดถ้อยชัดคำ ทำให้ผู้ฟังเกิดการยอมรับ กล่าวคือ ผู้ประนีประนอมจะต้องเป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์ในการพูดที่มีการโน้มน้าวทางออก แต่เป็นการประคองคู่ความทั้งสองฝ่ายให้หันหน้าหาทางออกที่เป็นไปได้ที่สุจริตร่วมกัน

(6) **เชื่อถือได้ในฐานะผู้ช่วยหรือกัลยาณมิตร** ที่จะทำให้หน้าที่ในการระงับข้อพิพาท คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในด้านความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ได้แก่ ดำรงตนอยู่ในศีล 5 อันเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน และปฏิบัติตนให้อยู่ในอุดมการณ์สากลและทำให้เป็นผู้นำเชื่อถือผู้อื่นไม่อาจตำหนิได้

(7) **พร้อมพัฒนา** ผู้ประนีประนอมที่ดีไม่ได้มาจากพรสวรรค์ในการสื่อสารเจรจา แต่เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาและหมั่นหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งความรู้ด้านนอกและความรู้ด้านใน ความรู้ด้านนอกเป็นเรื่องของศึกษาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ การศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ ที่จะมาพัฒนาตนเอง ความรู้ด้านในเป็นการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตและปัญญาของตนในด้านความประพฤติ คือ ศีล (ความประพฤติ วินัย สุจริตกาย วาจา และอาชีวะ) ด้านจิตใจ (จิตคุณธรรม คุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพทางจิต) ด้านปัญญา (สัมมาทิฐิ) (ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ความคิดถูกต้องดีงาม)

(8) **ความมุ่งมั่นรับผิดชอบ** คุณลักษณะที่ดีประการหนึ่งที่ผู้ประนีประนอมต้องยึดปฏิบัติคือ ความรับผิดชอบ การรับผิดชอบในความลับของถ้อยคำที่ได้พูดคุยกับคู่ความไม่ควรนำมาเปิดเผยปลายทางที่ยิ่งใหญ่ที่นอกเหนือจากการระงับข้อพิพาทแล้ว สุดปลายทางคือการคืนสัมพันธหรือการทำให้คู่ความสามารถหันหน้ามาพูดคุยกันได้ด้วยดี ซึ่งหมายถึงความทุ่มเทความพยายามด้วยความอดทนและการติดตามเข้าร่วมการประนีประนอมข้อพิพาททุกครั้งซึ่งจะเป็นตัวสะท้อนถึงความมุ่งมั่นรับผิดชอบและความเป็นมืออาชีพของผู้ประนีประนอม

(9) **ฉลาดในการสร้างสัมพันธ์** ผู้ประนีประนอมมิใช่จะทำหน้าที่เพียงลำพังจะต้องทำงานประสานกับเจ้าหน้าที่ บุคลากรของศาล ซึ่งจะเป็นผู้เอื้อเพื่อข้อมูลการนัดหมายและการจัดเตรียมเอกสาร ภาพลักษณ์ของผู้ประนีประนอมจึงต้องสะท้อนถึงการมีสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อเพื่อนร่วมงาน การมีสัมมาคารวะต่อกันและกัน การไม่สร้างความแตกแยกในหมู่คณะ และการมีส่วนร่วมกลมกลืนกับหมู่คณะ

(10) **ไหวพริบบริการ** เป็นเรื่องของปัญญาในการแก้ปัญหาการบูรณาการทำความเข้าใจได้ถูกต้อง (เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด) กล่าวคือผู้ประนีประนอมควรที่จะรู้จักปัญหา รู้ว่าปัญหาข้อพิพาทคืออะไรสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง รู้คำตอบของปัญหา รู้ว่าปัญหาข้อพิพาทแก้ไขแล้วมีผล คือ สามารถทำให้คู่ความบรรลุข้อตกลงร่วมกันด้วยใจสมัคร บางครั้งการไกล่เกลี่ยด้วยวิธีเดียวกันก็ไม่ได้หมายถึงจะสำเร็จทุกกรณี ไหวพริบและปัญญาของผู้ประนีประนอมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าคุณลักษณะอื่นๆ

(11) **ความเป็นกลาง/ไม่อคติ** คุณลักษณะนี้นับว่าเป็นแกนกลางสำคัญของการเป็นผู้ประนีประนอมที่สามารถขาดได้เลย อันเนื่องจากหน้าที่หลักของผู้ประนีประนอมทำเพียงแค่อำนวยความสะดวกให้การเจรจาไกล่เกลี่ยบรรลุผล โดยผู้ประนีประนอมต้องไม่ไปชี้นำหรือชี้ขาดในผลของการเจรจา หากผู้ประนีประนอมสามารถรักษาคุศลภาพในใจไม่ได้รับฟังความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำให้เห็นความจริงที่เป็นมูลเหตุแห่งความขัดแย้งและสามารถให้แนวทางหรือข้อมูลที่ทั้งสองฝ่ายสามารถนำมาพิจารณาร่วมกัน ดังนั้นผู้ประนีประนอมจึงต้องมีสติไม่ปล่อยหลงผิดเป็นลูกซึ่งในทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะลำเอียงเพราะรัก เพราะชัง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธีสามารถนำไปปรับใช้ในศาลอื่นๆ ได้โดยอาจนำไปปรับให้เหมาะกับบริบทของแต่ละศาล และมีการติดตามการนำไปใช้ โดยเฉพาะการใช้แบบบันทึกเครื่องมือตรวจสอบตนเองเพื่อการฝึกฝนและพัฒนา สามารถนำไปใช้กับผู้ประนีประนอมได้ ระยะเวลาหรือช่วงของการใช้แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละศาล

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการนำคุณลักษณะผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการไปทดลองฝึกและสร้างเสริมให้ผู้ประนีประนอมมีสมรรถนะที่ดีขึ้น
2. ควรศึกษาการนำคุณลักษณะผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการนี้ไปเป็นฐานในการไปพัฒนามาตรวัดผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ประนีประนอม

References

- Daniel, B. & David A. H. (2010). *Mediator: Characteristics and Success in Conflict Management*. Translated by Dr. Banpot Tonthirawong. Bangkok: Torchlight
- Dispute Resolution Center, Legal Execution Department. (2016). *History and Background*. Retrieved June 22, 2018, from <http://branch.led.go.th/drc/about.asp>
- Phramaha Hansa Dhammahao. (2011). *Buddhist Peaceful Mean Integration of principles and conflict management tools*. Bangkok: Company 21 Century.
- Kongsila, P. & Phosri, W. (2016). *The role of the Office of Dispute Resolution and Development of Mediation in the Court of Justice*, Retrieved May 20, 2018, from http://elib.coj.go.th/Article/j5_s_14.pdf
- Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok. MCU Press.
- Phra Adisak Wachirapanyo. (2016). *The characteristics of Buddhist integrators*. Thesis Master of Arts. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sothasathien, S. (2016). *Communication Theory*. Bangkok: Poram Thong Printing Factory
- Thiansongjai, C. (2011) *Mediation Mediation Negotiation: Principles and Tools for Conflict Management*. Dissertation Doctor of Buddhist, Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.